

контра «Сикоморский и Цесаревич» [1]); 4) опозиції, пов'язані з одним з основних інстинктів людини – продовженням роду (чоловічий – жіночий, наприклад, “добрачная фамилия О. Бендер” [276]); 5) опозиції, що з'ясовують належність суб'єкта до певної спільноти (свій – чужий, наприклад, “Никифор Долгорукий! Или Никифор Валуа? Или еще лучше: гражданин Никифор Сумароков-Эльстон?” [2]); 6) опозиції, які виходять із суб'єктивного поділу людиною навколишнього світу на дві протилежні сфери: одна – безпечна, корисна для індивіда, інша ж – загрозна, шкідлива (добрий – поганий, наприклад, “Слышишь, Лоханкин? Ешь сейчас же. Ну! ... Ешь, негодяй! – в отчаянии крикнула Варвара, тыча бутербродом. – Интеллигент!” [1]); 7) опозиції, які характеризують пізнавальну діяльність людини та її здатність до раціонального мислення (можливий – неможливий).

Отже, амбівалентна семантика комічного в контекстах із поетонімами створює можливості до розгортання розглянутих опозицій і залучення їх у загальну цілісність змістів, сприяє конструюванню простору художнього твору та формує його особливу поетонімосферу.

### Література

1. Ильф И., Петров Е. Золотой теленок : (авторская редакция без купюр и цензуры) [Электронный ресурс] / И. Ильф, Е. Петров. – Режим доступа : <http://www.koreiko.ru/index.htm>.
2. Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев : (авторская редакция без купюр и цензуры) [Электронный ресурс] / И. Ильф, Е. Петров. – Режим доступа : <http://lib.znaimo.com.ua/docs/203/index-138684.html?page=2>.
3. Калинин В. М. Знакомьтесь: поэтонимология / В. М. Калинин // Вестник Тамбовского университета. Серия “Филологические науки и культурология”. – 2016. – Вып. 4 (8). – Т. 2. – С. 18–27.
4. Новейший философский словарь / [Сост. А. А. Грицанов]. – Минск : Книжный дом, 2003. – 1280 с.
5. Філоненко З. Реалізація амбівалентності у постмодерністському художньому тексті : лексико-граматичний аспект [Електронний ресурс] / З. Філоненко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”. – 2013. – Вип. 19. – С. 188–193 – Режим доступу : <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/1643>.

Девдюк І. В.,

кандидат філологічних наук,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

### ГРОТЕСКО-ФАРСОВА ОБРАЗНІСТЬ РОМАНУ ОЛДОСА ГАКСЛІ “ЖОВТИЙ КРОМ”

Незважаючи на багатогранність творчого доробку О. Гакслі, у світову літературу він увійшов передусім як романіст-сатирик. Стихія комічного розкривала перед письменником широкий простір для вираження власних роздумів, викликаних невтішними реаліями повоєнної дійсності. Особливо гостро сатирик переживав ситуацію духовного занепаду, яка охопила британську інтелектуальну еліту 20-х років минулого століття, що стало основним чинником песимістично-катастрофічних візій автора. Відтак комічне під його пером набуває трагічного забарвлення, твори тяжіють до трагікомедій чи трагіфарсів, в яких трагічне та комічне постають у гротескному єднанні, при цьому трагічне сприймається як буденне й кумедне, а комічне, навпаки, величне й героїчне. Вказана парадигма, простежуючись на усіх рівнях формо-змістової організації прози О. Гакслі, найбільш повно актуалізується в образно-смісловій площині текстів, що ми спробуємо дослідити на прикладі роману “Жовтий Кром” (“Crome Yellow”, 1921).

“Жовтий Кром” є першим і найбільш світлим взірцем великого епічного жанру в доробку О. Гакслі. Саме в ньому увиразнюються тенденції, які складають художню основу запровадженого

ним "роману ідей". У такому творі зовнішня дія зведена до мінімуму, а сюжет розвивається за рахунок дискусій, що ведуться між персонажами, кожен з яких є втіленням конкретної ідеї. Зі слів письменника, точність, з якою висловлюються сформульовані судження, надає образам штучності і навіть деякої страхітливості, що є слабкою стороною творів [2, 328], однак додамо, що саме ця особливість вирізняє прозу О. Гакслі з поміж інших візрів літератури ХХ ст. Герої "Жовтого Крому", на відміну від персонажів пізніших романів автора, ще не зовсім втратили людську подобу. Дивацтва представників інтелектуальної еліти, які прибувають на запрошення містера та місіс Уїмбуш у замиський маєток Жовтий Кром, проявляються передусім у фанатичній пристрасності до певних занять чи теорій. Гості проводять час у пустих безперервних розмовах, при цьому навіть не намагаються почути одне одного. Коловорот безбарвного буття регулярно пронизується звуками гонгу, нагадуючи про черговий прийом їжі, що зводить інтелектуальні претензії завсідників маєтку до примітивних фізіологічних потреб. Своєю поведінкою вони нагадують лялькових маріонеток, у кожній з яких своє амплуа, своя рольова функція. Прісілла Уїмбуш, до прикладу, копається в астрологічних передбаченнях, застосовуючи їх як гравець кінних перегонів; містер Уїмбуш досліджує історію маєтку, врешті зводячи її до історичного вивчення санвузлів будівлі; містер Скоган безперервно глузує з оточуючих, озвучуючи їхні потаємні думки та слабкості; по-дитячому наївна Мері зачитується серйозними філософськими концепціями; письменник Барбік'ю Сміт хизується швидкістю написання шедевральних опусів тощо. Таким чином створюється враження фарсового дійства, в якому існування набуває механічності та бутафорної умовності. Театральність актуалізується образом щорічного добродійного ярмарку, який проводиться в день св. Варфоломія у парковій зоні Уїмбушів для мешканців навколишніх сіл. Для цієї забави влаштовують балаганні виставки, проводять різного роду змагання, встановлюють гойдалки, каруселі тощо. Безпосередніми організаторами свята виступають передусім гості маєтку, які відповідають за певні розваги. Так, лялькова красуня Анна береться до роботи в чайній палатці, нудьгуюча Прісілла погоджується підбадьорювати селян, Мері стежить за дитячими іграшками, цинічний демагог містер Скоган зупиняє свою увагу на сеансах ворожіння, Деніс зобов'язується створити "Оду святу", щоб відтак її видрукувати та продавати по два пенси за штуку, художника-авангардиста Гомбо просять малювати за один шилінг миттєві портрети, Дженні, яка має вади слуху, виявляє бажання бити в барабан тощо [1, 158-159]. У такий спосіб у гротескному ключі оприявлено безцілну сутність мешканців маєтку, замасковану за зовнішньою оболонкою особистої значущості.

Центральним у творі виступає образ 23 річного письменника Деніса Стоуна, який вірить у своє високе призначення письменника. Хоча образ має автобіографічну основу, автор з іронією ставиться до наївних амбіцій свого героя. Так, прізвище "Stone" у перекладі з англійської означає "камінь", що підкреслює інертність та застиглість характеру персонажа. Перебування серед елітних гостей Уїмбушів, які не виявляють особливої зацікавленості творчістю молодого автора, а то й глузують з його потуг, ставить під сумнів всю його попередню діяльність. "Людина дії", яку вперто намагається активізувати в собі Деніс, зморщується, "немов проколений м'яч" [1, 71]. Усвідомлення власної нікчемності, що охоплює його вже після першої розмови з господинею Прісіллою, з кожним днем лише поглиблюється, призводячи до стану, рівнозначного смерті. Ігнорування з боку чарівної Анни, в яку хлопець по-справжньому закохується, стає останньою краплею, штовхаючи до самогубства. Однак намір звести рахунки з життям перетворюється на фарс, як тільки на даху нічного будинку, звідки збирається стрибнути Деніс, виникає силует дитинної Мері, зводячи нанівець його високі помисли. Гротескність зображеної автором ситуації підсилена уведенням у роман "стороннього ока" в образі непримітної Дженні, яка таємно створює карикатурні замальовки на всіх завсідників маєтку, акцентуючи їхні приховані комплекси.

Таким чином, за допомогою гротескного поєднання трагічного й комічного, високого й низького, вишуканого й грубо натуралістичного, автору вдалося створити галерею яскравих портретів, а відтак виразити в романі атмосферу духовної спустошеності представників британського еліти, висміяти їхнє лицемірство та ницість, що приховані за личиною добропорядності.

Література

1. Гакслі Олдос. Жовтий Кром. Пер. з англ. В. Вишневий / Олдос Гакслі. – Всесвіт. – 1978. – № 1. – С. 70–77.
2. Хаксли О. Контрапункт / О. Хаксли: Пер. с англ. И. Романович. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 477 с.

Динниченко Т.А.,

кандидат філологічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

**ПРИЙОМИ ПАРОДІЮВАННЯ В СОТІ А. ЖІДА «ПІДВАЛИНИ ВАТИКАНУ»**

Метою нашої розвідки є дослідження прийомів пародіювання в соті Андре Жіда «Підвалини Ватикану». Пародія, за Ю. Тиняновим, утворюється тим, що «крізь твір просвічує другий, пародійований, план; ... всі деталі твору набирають подвійного відтінку, сприймаються під подвійним кутом...» [3, 212]. Пародія обов'язково потребує інтертекстуального прочитання, адже її ефект будується на зіставленні двох контекстів, на їх полеміці і контрасті. Дослідники розрізняють поняття «пародія» і «пародіювання»: друге «відштовхується від дійсності, «переспівує» її, висміює стереотипи, комічно відтворює різноманітні знакові системи – мови, стилі, тексти» [4, 158-159]. Прийоми пародіювання можуть бути різними.

Пародійний модус твору «Підвалини Ватикану» (*“Les Caves du Vatican”*) визначений А. Жідом вже в заголовковому комплексі (заголовок і жанрова дефініція). Заголовок твору є стилістичним заголовком-ребусом: автор, використовуючи топонім і стилістично невідповідне слово, поєднує два усталених смисли і утворює третій – власний смисл. Слово «cave» (погреб), яке французи вживають переважно у буденній мові одразу вступає в дисонанс з топонімом «Ватикан», історично пов'язаним з теологією, знижує його зміст і надає іронічного забарвлення. На символічному ж рівні воно одразу орієнтує на розповідь про лаштунки «божого граду». Обидва слова у заголовку є ключовими для сюжету, а разом вказують на сатиричний модус зображення священного міста. Авторська жанрова дефініція (соті), закріплює сприйняття заголовку, окреслюючи ракурс зображення дійсності. Середньовічний жанр *sotie* (п'єса блюзнірського характеру) належить до «карнавалізованих» (термін М. Бахтіна) і втілює ідею «світу на виворіт». При цьому, соті А. Жіда увібрало в себе риси іншого «карнавалізованого» жанру – філософської повісті XVIII століття, в якому автор часто «висміює певні ідеї...» [2, 41]. Звідси і відповідна до жанру карнавальна атмосфера у творі, герої наче «з лакованої ширми», дуже швидкий темп. Автор послідовно нагадує про жанрову дефініцію свого твору ключовими словами: комедія, балаган, маріонетки, машкара, перука тощо. Атмосфера карнавалу – це художній вимір, в якому автором розвінчуються ідеали, вірування, ідеї доби «*findesiècle*». Таким чином, заголовок анонсує «про що» розповідається у творі, а жанрова дефініція – «як» розповідається.

В душі карнавального «вивертання» А. Жід висвітлює основні теорії і явища кінця XIX століття: ніцшеанство, вульгарний позитивізм, ідею «католицького відродження», «діяння» Ватикану, «велич» Академії тощо. Всі вони персоніфіковані у певних образах твору. Один з основних об'єктів пародіювання в «Підвалинах Ватикану» – ідея про «надлюдину», що знаходиться «по той бік добра і зла» (Ф. Ніцше). Пародійність виявляється найбільш очевидно у співставленні соті А. Жіда з романом Ф. Достоєвського «Злочин і кара». Поділ людей на «вищих» і «нижчих» («власне людей» і «матеріал») в романі «Злочин і кара» перетворюється в соті А. Жіда на поділ на «найтонших» і «ракоподібних». Якщо Раскольников зараховує до «вищих» Македонського, Наполеона, Ньютона тощо, то Протос – лицемірів і шахраїв: «вищі» переступають закон заради того, щоб перетворити світ на краще, а «найтонші» – щоб збагатитися. «Найтонші» персоніфіковані передусім в образі Протоса. Ідея права на вбивство, яка перетворюється у